

NRC Handelsblad van 7 april 1994 (l.) en van 7 maart 2012.

Engelse leenwoorden revisited

Hoeveel wordt het Nederlands gemixt met Engels?

Kranten en tijdschriften ontvangen zo ongeveer dagelijks ingezonden brieven met klachten over het toenemende gebruik van Engelse leenwoorden. Die brieven stoelen uitsluitend op de intuïtie van de schrijvers; geteld wordt er bijna nooit. Nicoline van der Sijs deed het wel.

Nicoline van der Sijs

Vaak zijn de ingezonden brieven over de vermeende toename van Engelse woorden in het Nederlands blijmoedig van toon – tongue in cheek zou je bijna zeggen. Zo reageert iemand op de aankondiging “De Ajax-soap continues” in het *NOS Journaal* met “Anglicismen are not done, laat staan in een *NOS Journaal!*” Maar er zijn ook ernstigere reacties. Niet zelden worden de Engelse leenwoorden gezien als een teken dat het Nederlands gedoemd is te verdwijnen.

De toonhoogte van al die brieven mag dan verschillen, de strekking is dezelfde: het aantal Engelse leenwoorden loopt de spuigaten uit en het gebruik ervan neemt de laatste tijd ook nog eens onrustbarend toe. Vaak wordt zonder enige onderbouwing of nuancering beweerd dat maar liefst 75% van de Nederlandse woorden aan andere talen is ontleend – zelfs op een populair-weten-

schappelijke website als Kennislink is dat te lezen (zie www.kennislink.nl/publicaties/lenige-leenwoorden). Is dat echt waar? Het wordt tijd voor een kleine statistische exercitie.

LEENWOORDEN IN 1994

In 1994 heb ik al eens bekeken wat het percentage leenwoorden is in een gemiddeld nieuwsbericht uit *NRC Handelsblad*. Ik heb gekozen voor krantenberichten omdat die zijn geschreven in ‘gewoon’, alledaags taalgebruik: het doel van krantenartikelen is immers om actuele problemen in begrijpelijke, eigentijdse taal te behandelen.

Het uitgangspunt in 1994 vormden de eerste vier pagina’s van de krant van 7 april. Op basis van deze steekproef wilde ik om te beginnen achterhalen hoeveel leenwoorden er überhaupt in de krant voorkomen. Uit de telling van vier pagina’s *NRC Handelsblad* uit 1994

bleek dat 30,7% van de 2.144 woorden ooit uit een andere taal in het Nederlands terechtgekomen was – sommige al vele eeuwen geleden, waardoor ze allang niet meer herkenbaar zijn als leenwoord: woorden als *aantal*, *pijn*, *prijzen*, *school* en *schrijven*. Het gaat dus om minder dan een derde van de woorden. Bij deze telling werd ieder woord slechts eenmaal meegeteld, ook als het meer dan eens werd gebruikt. Als we rekening houden met het aantal keren dat een woord in de tekst voorkwam, daalde het aandeel leenwoorden naar 16,2%: de totale frequentie van alle woorden bedroeg 11.314, en die van de leenwoorden 1.836. Die scherpe daling ligt voor de hand: de meest frequente woorden in het Nederlands zijn immers lidwoorden (*de*, *het* en *een*), voorzetsels (*van*, *met*, etc.) en voegwoorden (*en*, *maar*, etc.), en zulke functiewoorden zijn bijna nooit ontleend aan een andere taal.

Van de leenwoorden bleek ruim 80% afkomstig uit een Romaanse taal (Latijn, Frans, Italiaans en Spaans). Als alle woorden – leenwoorden en andere woorden – werden samengenomen (en eenmaal geteld), dan was een kwart van de woorden ontleend aan een Romaanse taal. Denk bijvoorbeeld aan *centrum*, *collega*, *cultureel*, *politie* en *rapport*. Aanzienlijk minder woorden kwamen uit het Duits en Engels. In de tekst kwamen 45 Duitse leenwoorden voor, zoals *aantal*, *deelname*, *gehalte* en *wetenschapper*; dat is 2,1% van alle woorden. En het Engels? In de vier pagina's *NRC Handelsblad* uit 1994 waren 49 woorden, ofwel 2,3%, uit die taal afkomstig – woorden als *baby*, *blunderen*, *computer*, *drugs*, *holocaust*, *intake* en *shoppen*.

■ ENGELSE LEENWOORDEN NU

Onlangs heb ik opnieuw een telling gemaakt van de eerste pagina's van *NRC Handelsblad*, ditmaal in de krant van 7 maart 2012. En wat blijkt? De algemene verhouding tussen leenwoorden en andere woorden is in 2012 niet essentieel gewijzigd. Veel van de leenwoorden die in 1994 frequent voorkwamen, doen dat in 2012 nog steeds – denk aan *bank*, *politiek*, *president* en *procent*. Dat het aantal woorden uit Romaanse talen stabiel is gebleven, ligt voor de hand: het gaat om allang ingeburgerde oude leenwoorden, terwijl er nauwelijks nog leenwoorden uit deze talen bij komen.

Maar hoe zit het in 2012 met het Engels? Is de invloed van die taal in een gemiddeld krantenbericht de afgelopen 17 jaar toegenomen, zoals veel wordt

gedacht? Van de 2424 verschillende woorden zijn er 89 aan het Engels ontleend, oftewel 3,7%. Dat is meer dan de 2,3% uit 1994, wat sommigen ongetwijfeld zullen uitleggen als bewijs dat de Engelse invloed fors aan het toenemen is. Maar de absolute aantallen zijn erg

Op een enkel A4'tje met 500 woorden kom je gemiddeld zeven keer een Engels leenwoord tegen.

klein (49 leenwoorden in 1994 en 89 in 2012) en daarom is het moeilijk om op basis daarvan harde uitspraken te doen. Daar komt nog het volgende bij: de 89 Engelse leenwoorden komen in totaal 158 keer in de krant voor. Het totaal aantal woordvormen in de krant is 10.891. Dat betekent dat een woord in 1,5% van de gevallen een Engels leenwoord is of, om het inzichtelijker te maken: op een enkel A4'tje met 500 woorden kom je gemiddeld zeven keer een Engels leenwoord tegen. Wow, dat kan toch nauwelijks een invasie van Engelse invloed genoemd worden.

■ NIEUWE MEDIA

De meestgebruikte Engelse leenwoorden in de krant van 7 maart 2012 zijn *bar*, *film*, *foto*, *internationaal*, *make-up*, *lobbyist* en *album* in de betekenis 'plaat' (de oudere betekenis 'boek' is een Latijns leenwoord). Al deze Engelse leenwoorden dateren van – vaak ruim – voor 1994 en zijn geheel ingeburgerd. De leenwoorden *dollar*, *internet*, *iPhone*, *script* en *succesvol* komen drie keer voor; van deze zijn *internet* en *iPhone* namen voor jonge verschijnselen. De nieuwkomers – woorden die in 1994 niet voorkwamen en in 2012 voor het eerst worden genoemd – zijn vooral muziektermen (*bluegrass*, *instrumentals*, *jugband*, *songtekst* en *space-opera* – woorden die overigens al ruim voor 1994 in het Nederlands voorkwamen, maar toevallig niet in die krant) en, voorspelbaar, woorden die de nieuwe media betreffen: *blog*, *e-mail*, *website*.

Bij de telling heb ik enkele woorden buiten beschouwing gelaten waarbij het twijfelachtig is of er sprake is van Engelse invloed of niet, namelijk mogelijke leenvertalingen. Woorden als *bloed-diamanten* en *conflictdiamanten* zijn in principe Nederlandse samenstellingen, maar ze zijn misschien gevormd naar het voorbeeld van de Engelse samenstellingen *blood diamonds* en *conflict*

diamonds. Datzelfde geldt voor *kroongetuige*, *muisklik* en *voltijdbaan*, die mogelijk zijn ontstaan als vertalingen van het Engelse *crown witness*, *mouse click* en *full-time job*. Maar dergelijke woorden kunnen net zo goed in het Nederlands gevormd zijn; zo lijkt *avonturen-*

film mij een eigen vorming, onafhankelijk van het Engelse *adventure film*. En bij *onderbroekbom* is de invloed van het Engels in ieder geval indirect: de terrorist kreeg in de Engelstalige pers onmiddellijk de naam *underwear bomber* – maar Amerikanen noemden voorzover ik kan nagaan het projectiel op zijn lichaam niet *underwear bomb*, dus de samenstelling *onderbroekbom* is in het Nederlands gevormd.

■ RECLAME EN TV

Het valt dus erg mee met het aantal Engelse woorden in de krant. Hoe komt het dan dat de ingezondenbrievenschrijvers de indruk hebben dat de Engelse invloed juist sterk toeneemt? De meeste ingezonden brieven gaan over Engels in reclame-uitingen of slogans ("Let's get closer" van Center Parcs, "Find your way the easy way" van het Nederlandse bedrijf TomTom, "Design your own life" van Ikea). Ook ergernis wekken Engelse namen van Nederlandse televisiepro- ▶

Zelf woorden tellen

Tegenwoordig zijn er op internet gratis programma's beschikbaar die helpen met het tellen van woorden. Een voorbeeld van zo'n programma is Textalyser. Dat maakt van iedere ingevoerde tekst een automatische analyse: het telt onder andere het totale aantal woorden, het aantal verschillende woorden, het aantal letters en lettergrepen, en de gemiddelde lengte van een woord en een zin. Ook geeft het de frequentie van woordcombinaties en van woorden. Veel schrijvers en vertalers gebruiken dit programma om een indruk te krijgen van de moeilijkheid van een tekst, maar het is dus ook een handig hulpmiddel voor het tellen van woorden. Zie <http://textalyser.net>.

gramma's (*Hello goodbye, That's the question, The voice of Holland*). Maar zulke titels hebben een kort leven: zodra het programma stopt, verdwijnt de naam uit het taalgebruik. Verder gaan ingezonden brieven vaak over een enkel, ergerniswekkend woord als *occupyen* of *battelen*, dat, als je het nazoekt, in de dagelijkse praktijk nauwelijks voorkomt.

■ GERINGE TOENAME

De conclusie die kan worden getrokken uit dit empirische onderzoekje luidt dat het aantal Engelse leenwoorden enigszins toeneemt, maar dat de meeste van deze woorden in het alledaagse taalgebruik beperkt voorkomen. Dergelijke laagfrequente woorden hebben bovendien de neiging om uit de taal te verdwijnen – in 2001 hebben Marinel Gerritsen en Frank Jansen in *Onze Taal* beschreven dat een derde tot de helft van de Engelse leenwoorden na verloop van tijd vanzelf verdwijnt. Dus, ingezondenbrievenschrijvers: maak u niet druk om die weinige Engelse versteekelingen in het Nederlands – uw tijd en energie zijn een betere zaak waardig. Zoals het feit dat Nederlanders alleen nog maar in contact komen met de Engelse taal en cultuur, en niet meer met andere talen en culturen: het gros van de leerlingen leert op de middelbare school slechts één vreemde taal, namelijk het Engels. De bestudering van een groot aantal vreemde talen (Arabisch, Roemeens, Portugees, Italiaans, Duits, Frans) wordt aan de universiteiten gemarginaliseerd of verdwijnt zelfs. Dat blijft niet zonder gevolgen.

Onlangs vertelde een hoogopgeleide redactrice van een uitgeverij mij dat ze in een bepaald citaat al die rare hoofdletters maar had veranderd in kleine letters. Het bleek te gaan om een Duitse tekst ... Hier zien we in de praktijk de gevolgen van een Nederlands schoolstelsel dat eenzijdig op de Engelse taal en cultuur is gericht: het blijkt mogelijk een universitair diploma in nota bene de geesteswetenschappen te halen zonder de meest basale kennis van andere talen dan Engels. Kennis van meerdere talen en culturen verrijkt de mens en de samenleving.

Dus, ingezondenbrievenschrijvers, schrijf een vlammend betoog tegen de gerichtheid op de monolithische Engels-Amerikaanse cultuur, die leidt tot eenvormigheid en saaiheid. En gun die paar arme Engelse leenwoorden hun – waarschijnlijk korte – bestaan. ■